

НАСТАВА И ВАСПИТАЊЕ

ЧАСОПИС ЗА ПЕДАГОШКУ ТЕОРИЈУ И ПРАКСУ

2-3

ОЦЕНЕ И ПРИКАЗИ

Мр Николета Милошевић
Институт за педагошка истраживања
Београд

Приказ дела
Примљено: 31 VIII 2004.

РЕЧИТОСТ И РЕЧНИК

Проф. др Смиљка Васић и Драгољуб Васић (2004): *Фреквенцијски речник савременог српског језика*. Београд: Институт за педагошка истраживања.

*Чувајте чедо моје мило, језик као земљу.
Ријеч се може изгубити као град, као земља, као душа.
А шта је народ изгуби ли језик, земљу, душу?*

Речи српског владара Стевана Немање
свом сину Сави Немањићу

Познато је да историјат речника почиње са првим светским путницима који су правили листе речи неопходних за живот и опстанак, а које су по учесталости употребе, и данас, на врху листе фреквенцијских речника. То су посебне врсте речника, које садрже у себи егзистенцијалне и заједничке речи за цео људски род. Уз помоћ те скупине речи, свако људско биће одређује и задовољава личне потребе, као што одређује и своје битисање у свакодневном животу и оставља траг о томе. Отуда неопходност познавања најфреквентнијих речи сваког језика.

Недавно је, у оквиру издавачке делатности Института за педагошка истраживања, публикован *Фреквенцијски речник савременог српског језика*, чији су аутори проф. др Смиљка Васић и Драгољуб Васић. Одабрана језичка грађа, својим садржајем и лексиком покрива временски период од Христовог рођења (*Речник четвори јеванђелиста*) до последњег десетлећа XX века, у романима добитника НИН-ове награде. Речник садржи 23.189 лексичких одредница и 45.6376 поновљених речи, а намењен је свима који желе да савладају књижевни израз овог периода, усаврше властиту говорну и општу културу и уче матерњи језик на делима даровитих писаца. Најважнија одлика овог фреквенцијског речника јесте да представља веран *историјски запис* стваралачког књижевног и стандардног језика последњег десетлећа XX века. Поред наведених, још неколико важних карактеристика издвајају овај речник:

– Представља научни запис целог језика – што је у изразитој супротности с насумичним речницима „тешких речи“ који су раније израђивани.

– Целокупна језичка грађа представља *мисаоно заокружен корпус* који обухвата одабране романе као целину. Дакле, корисник се може упознати, не само са основним обликом речи или лексема, већ и са њиховим значењем и потпуном употребом у мисаоној целини једног романа.

– Унео је у књижевну димензију романе који су добитници НИН-ове награде за роман године у периоду од 1993. до 1999. године, док су *Речник четвори јеванђелиста* и *Хазарски речник* одабрани као референтне тачке за различита поређења у говорном и писаном језику.

Већ анализом првих десет најчешћих речи читалац овог речника упознаје се са неопходним егзистенцијалним речима, као што су глагол *биџи*, везник *и*, предлог *у*, заменица *себе* (*се*), речца *да*, заменица *он*, предлог *на*, заменица *шај*, *који*, као и заменица *ја* – које се поклапају са тзв. егзистенцијалним речима у свим фреквенцијским речницима нашег језика, па и са првих двадесет речи у језицима који нису флективни као наш и имају чланове. Чланови у суштини нису праве речи. Познато је да се члановима одређује само познатост или непознатост појма и да немају појединачно значење. Када их занемаримо, речи које следе потпуно се поклапају и по функцији и по значењу. То су, према Кристалу, у енглеском, француском и немачком језику речи функтори, које одређују исте односе као и наше речи. У прилог наведеном сведочи све већи број научних доказа о постојању заједничке и опште структуре као универзалне структуре свих језика, са заједничким дубинским карактеристикама које се означавају термином *језичке универзалије*. **Фреквенцијски речник савременог српског језика** потврђује напред наведено. Његово дубинско језичко биће у својој суштини не разликује се од језичког бића и потреба људи за споразумевањем језиком, на којим год странама света били.

У нашим школама постоје *двојезични речници* са циљем учења страног језика, у којима српски језик служи као помоћ за учење страног језика. Међутим, речник из кога би се учио властити национални језик, у нашим основним и средњим школама не постоји. *Фреквенцијски речник савременог српског језика* намењен је, управо, школској популацији која упознаје домете свог језика и развија властиту језичку културу и језички идентитет. Уколико се има у виду да без националног идентитета народ и не постоји као образовно, етичко и етничко биће – неопходност овакве врсте речника постаје евидентна. Дати речник је у највећој мери језик „најбољих“ писаца с краја ХХ века и може се користити као нормативни речник за овај период. Такође, представља посебну драгоценост за све оне који знају да откривају и утврђују значај свих врста речника.

*

* * *

Одломци из разговора са професорком Смиљком Васић, поводом изласка новог фреквенцијског речника:

„Дати речник има своје прагматичне циљеве педагошког смера, јер је чињеница да ми немамо школски речник савременог српског језика, који би служио не само средњошколцима, већ и грађанима који данас живе у Србији. Тај речник има и дидактички циљ, да омогући разумевање и читање савременог прозног стваралаштва, да поучи народ визијама далеке прошлости и

блиске савремености која даје примере о опасности неслоге, о страхотама рата, о бесмислу јурења за златним телетом, о померању свих етичких и етничких вредности, о губљењу личности и народних темеља на којима је почивала, почива и почиваће будућност Срба као национално свесног и државотворног народа.“

„Речник и слика тога стања изражени су на основу текстова узорка – романа добитника НИН-ове награде од 1993. године до 1999. године, заједно са *Фреквенцијским речником Свејтог њисма* и награђеног романа Милорада Павића из 1984. године (*Хазарски речник*), као референтним тачкама које могу послужити за различита поређења у закључивању о богатству говорног и писаног језика. Тематски оквири овог речника обухватају период од почетка стварања света па до времена пометњи и распада државе Јужних Словена. Тематика је свакодневни живот, посебно у Србији (*Бездно*, Светлана Велмар Јанковић), потом визија Хазара и пропаст њиховог царства, условљена борбом између три религије, која упозорава на борбе између три религије које су се одржавале на нашем терену.“

„Речник се темељи на језику писаца различитог образовања, који се у својим романима баве разноликим темама, а тенденције стварања новог типа романа одсликавају се и у уметничком изразу и у обиму. Његов садржај одсликава речник најсавременијег уметничког изрази и особина модерних ствараоца. Први обрађени роман био је *У њошћалубљу* Владимира Арсенијевића, који је брзометни приказ једне изгубљене генерације, у којој је један део умро од дроге, други део напустио земљу, а трећи остао да животари у ратној пометњи 1994. године. Значи, речник је запис историјских збивања, како у држави Србији и бившој Југославији, тако и историјски запис уметничког изражавања и књижевних лутања, а упечатљивих животних приказивања једног дела историје српског народа.“

„Користи од речника су многоврсне, јер се преко њега стиче слика о савременом српском језику, али и о уметничким фигурама, као и о збивањима која покривају временски период од 1847. године, када је изашао први превод *Свејтог њисма* на српски језик и када је српски народ ушао у књижевну баштину европских народа, јер се сматрало да је превод *Свејтог њисма* доказ писмености и етничке и етичке личности народа. Иако је речник нека врста документа о пометњи која ја настала у нашем државотворном и политичком животу, сви садржаји који су покривени речником указују на снагу нашег народа да опстане и да ствара, не само да руши, у периодима када је постао црна овца без своје личне кривице.“

„Речник је мисаоно тело човековог језичког изрази и има, као и тело, главу, труп и руке. У то тело језика, у његову главу смештене су све употребљене именице и глаголи, придеви које одређују именице и прилози који одређују радњу – ова група речи је представник 80% уопште коришћених речи у целом роману, док 20% одлази на одношајне речи – предлози, везници, речце, узвици, заменице и бројеви.“

„Ако погледамо издавачку делатност, видећемо огроман број разноврсних нових књига. На пример, много је научних, забавних књига, али и

шунд литературе, затим, школских приручника (нових и старих), видећемо песнике који припадају различитим школама и облицима песништва, стихове хаику поезије, модернизма, праваца који још нису добили своје име, издавача двојезичних, тројезичних и вишејезичних речника и свих могућих облика трагања за остваривањем новине у књижевном стварању. Када се озбиљно погледа наше издаваштво, уочава се да политика и цензура не управљају уметничким изразом и темама, већ је дата демократска слобода да се личност изрази, што је с једне стране добро, а с друге стране опасно, јер се тешко продире у циљеве тог „вашара таштине“ и жеље за издавањем књиге без обзира на њене циљеве и на њену уметничку вредност и васпитни карактер – што је са становишта образовања и стварања здраве личности врло значајно.“

„Састављачи речника су, по речима једног од твораца речника, *наивни аргџи* чији се рад касније признаје.“